

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

РЖЕМОВСЬКИЙ Владислав Миколайович - аспірант кафедри кримінального права та процесу, Державний податковий університет

ORCID (<http://orcid.org/>)0000-0003-1628-854X

УДК 343

DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2024.1.33>

У цій статті зазначено про те, що значна кількість країн дбає про стабільність своєї економіки та економічну безпеку. Постійно шукають нові механізми запобігання відмиванню коштів, удосконалюють кримінальне законодавство щодо кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у банківській сфері.

Акцентовується увага на тому, що і в Україні обов'язковому фінансовому моніторингу підлягають фінансові операції, суфма яких дорівнює чи перевищує 150 тисяч гривень та які мають одну або більше ознак, визначених Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом". Крім того, згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність" українські банки зобов'язані ідентифікувати клієнтів, що здійснюють операції з готівкою без відкриття рахунку на суму, що перевищує еквівалент 150 тисяч гривень. Зазначено, що в Україні відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, передбачена Кримінальним Кодексом України та карається позбавленням волі на строк від 3 до 15 років з конфіскацією майна, застосуванням додаткових санкцій. Також зазначається, що в Україні відповідальність за легалізацію злочинних коштів та неповідомлення або незаконне розголошення інформації про осіб, що здійснюють сумнівні фінансові оборудки, є однією із найбільших.

У статті підсумовується, що злочинність у банківській сфері є складним еконо-

мічно-правовим явищем, яке не має кордонів, оскільки на сьогодні банківська система залучена до міжнародної діяльності. Проте світове суспільство уже встигло продемонструвати серйозність своїх намірів активно протидіяти злочинності у банківській сфері. Відтак, на сьогодні на нашу державу покладається обов'язок удосконалити заходи запобігання злочинності в банківській сфері, що наразі ускладнюється воєнною агресією РФ.

Ключові слова. Злочин, кримінальне правопорушення, запобігання, протидія, злочинність у банківській сфері, економічна безпека, кримінальна відповідальність, особа злочинець, міжнародна злочинність, міжнародні механізми запобігання злочинності.

Проблема злочинності в банківській сфері на сьогодні є досить актуальною, оскільки через банки проходить велика кількість операцій щодо легалізації злочинних доходів. Відмивання грошей через банківські системи вийшло за межі окремих країн, отримавши глобальне значення. Як вбачається з відкритих інформаційних джерел, за оцінками експертів щорічно у світі в легальний фінансовий обіг заходить від 150 до 500 мільярдів доларів США, отриманих у злочинний спосіб.

Найсприятливішими для такої злочинної діяльності є нові фінансові ринки в країнах із перехідною економікою. Міжнародні експерти визнають, що відмивання доходів, отриманих від злочинної або іншої незаконної діяльності, стало глобальною за-

грозою економічній безпеці будь-якої країни. У зв'язку з цим виникла необхідність від держав вимагати прийняття узгоджених заходів запобігання такому виду злочинності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень

Значний внесок у розробку національних та міжнародних механізмів запобігання злочинності у банківській сфері щодо відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, здійснено такими зарубіжними вченими, як Дж.Гросман, Ф.Бретт, Дж.Модінгер, Т.Рейтер, Р.Седдіг, Дж.Робінсон, К.Коттке, Дж.Жданович та інші.

На національному рівні питання злочинності в банківській сфері щодо легалізації злочинних доходів фрагментарно висвітлювалось лише в окремих наукових статтях. Але в останній час ця проблема знаходить достатньо широке висвітлення і серед вітчизняних науковців, серед яких можна відзначити роботи В. В. Голіни, Б. М. Головкина, О. М. Джузи, Г.В. Дідківської, О. О. Дудорова, А. І. Долгової, А. П. Закалюка, М. П. Карпушина, М. Й. Коржанського, О. В. Козаченка, О. Г. Кулика, П. С. Матишевського, П. П. Михайленка, М. І. Мельника, Ю. Б. Мельникова, А. А. Музики, В. О. Навроцького, Ю.В. Нікітіна, В.В.Топчія та інших.

Актуальність теми дослідження

Вважаємо, на сьогодні дослідження міжнародного досвіду із запобігання злочинності в банківській сфері дозволяє сформулювати комплекс ефективних національних механізмів державного контролю.

Проблема злочинності в банківській сфері за останні роки переросла в міжнародну. І це стало глобальною загрозою економічній безпеці, у зв'язку з чим від держав вимагається прийняття узгоджених заходів запобігання такій суспільно небезпечній діяльності як на національному, так і на міжнародному рівні.

Вважається, що найбільший досвід у запобіганні злочинності в банківській сфері мають США, оскільки в 1970 р. саме в цій країні почалася активна боротьба з відми-

ванням злочинних коштів через банківську систему.

Натомість, у нашій державі чинне законодавство і досі не повною мірою відповідає міжнародній практиці, що не дозволяє в повному обсязі виконати взяті Україною на себе зобов'язання перед міжнародними партнерами; наблизити національну банківську систему до міжнародних правових стандартів діяльності; розробити дієві механізми стимулювання надходження іноземних інвестицій у національну економіку від економічно-розвинених країн; зменшити сектор тіньової економіки; забезпечити здатність банківської системи України зокрема та державного управління в цілому активно протидіяти будь-яким злочинним проявам та особливо фінансуванню воєнного тероризму.

Для нашої держави питання злочинності в банківській сфері набуло актуальності з часу отримання незалежності та початком розвитку ринкових відносин. Варто зазначити, що зі злочинністю в банківській сфері та проблемою відмивання коштів злочинного походження через банківську систему в різний час тією чи іншою мірою зіштовхнулися більшість держав світу. Цей вид злочинності є одним із яскравих прикладів того, як оперативно орієнтуються злочинці в прогалинах законодавства різних держав. Відсутність адекватної реакції національних юрисдикцій і недостатній розвиток міжнародного співробітництва привели на первинному етапі до практичної безкарності учасників організованих злочинних угруповань, що легалізували доходи, у тому числі і через банки, що отримували від злочинної діяльності.

Виклад основного матеріалу

Усвідомлюючи важливість впровадження дієвих заходів запобігання злочинності у банківській сфері країни, максимально впроваджувати засоби протидії будь-якій можливості легалізації коштів, отриманих від злочинної діяльності. Так, в Ірландії Кримінальний юридичний акт 1994 року зобов'язує всі фінансові інститути вимагати від нових клієнтів, які здійснюватимуть великі трансакції, документального підтвер-

дження походження коштів, які залучаються до таких банківських операцій.

Стратегія банків Кіпру, до прикладу, ґрунтується на принципі обізнаності про свого клієнта і спрямована на виявлення осіб, які мають кілька довірчих рахунків, які є не сумісними із видом їх діяльності в бізнесі, або рахунків, на які надходять депозити від значної кількості різних приватних надходжень, а також тих клієнтів, які намагаються відкрити розрахункові рахунки для великих коштів, навіть коли пропонують невигідні умови. При таких ситуаціях працівникам банків слід перевірити походження коштів, наявність відкритих у банку інших рахунків, періодичність їх використання.

Дещо інший підхід у роботі банків з клієнтом передбачає законодавство Греції. Ним передбачається встановлення особи клієнтів у разі укладення будь-яких контрактів, відкриття рахунків для будь-яких фінансових операцій, найму сейфів, кредитування під заставу. Натомість, не потребують додаткових перевірок страхові операції на незначні суми і терміни та операції, пов'язані з особистим пенсійним страхуванням.

В Австрії – Єдиною державою у Європейському Союзі була Австрія, яка у свій час дозволяла вести анонімні банківські рахунки. Згодом, під тиском FATF було розроблено програму поетапного скасування таких рахунків. До прикладу, Кримінальним Кодексом Австрії передбачено кримінальну відповідальність за розміщення активів, отриманих від злочинної діяльності, що передбачає позбавлення волі більше ніж на три роки.

Як бачимо, держави кожна із своїх можливостей і законодавчих особливостей намагаються протистояти злочинності в банківській сфері.

Так, аналізуючи доступну інформацію в соціальних мережах щодо запобігання злочинності, фінансові органи Бельгії ретельно перевіряють переміщення коштів у банківській системі. Вони обов'язково перевіряють всі договори, де є вартість 10 тисяч євро та більше.

Спеціальний закон про відмивання грошей від 11 січня 1993 включає тероризм, організовану злочинність, торгівлю нарко-

тиками, зброєю, використання підпільної праці, торгівлю людьми, проституцію, незаконне використання гормонів у тварин, торгівлю людськими органами, серйозне і організоване шахрайство стосовно податків, що порушує фінансові інтереси Європейського Співтовариства, корупцію, нетипові інвестиції, помилкове банкрутство. Відповідно до королівського указу від 11 червня 1993 під егідою міністерств фінансів та юстиції була створена спеціальна структура – “Сектор обробки фінансової інформації” (СТІФ). Цей орган аналізує із залученням відповідних експертів, декларації банків, бірж та інших фінансових інститутів про підозрілі операції, використовує інформацію з поліцейських, митних та інших державних органів.

Банківські працівники Польщі передусім контролюють перекази з великими сумами коштів, особливо якщо раніше подібні суми за рахунком не проходили, надходження значних коштів із країн, відомих як виробники наркотиків або підозрюються у причетності до терористичної діяльності. Підвищену увагу приділяють клієнтам, що мають значні суми на рахунках у кількох банках і переказують їх у країни третього світу.

Не відстають у цьому питанні і колишні країни соціалістичного режиму, такі як Латвія, Литва, Естонія.

Відповідно до Закону Литви “Про заборони відмивання грошей” 1998 р. банки та інші кредитні установи, страхові компанії, митниця, пошта, нотаріуси, ломбарди, спецслужби країни надають податковій поліції відомості про осіб, що підозрюються у відмиванні коштів, про всі операції на суму понад 50 тисяч літів (16,9 тисяч доларів США), а також про обмін валюти на суму понад 10 тисяч літів (3,4 тисяч доларів США). Прийнятий литовським Сеймом Закон “Про заборони легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом” 1997 р. містить ознаки, за допомогою яких виявляються злочинні кошти, і перелік фінансових операцій, що підлягають особливому контролю, а також визначає мінімальну суму, починаючи з якої необхідна обов'язкова ідентифікація клієнта – 10 тисяч літів (17,7 тисяч доларів США).

Згідно із законом, прийнятим у Франції у 1996 р., кошти, отримані у результаті злочинних дій, вважаються незаконними, а всі операції з ними – відмиванням “брудних” грошей, що є кримінальним злочином. У такий спосіб уряд країни підтвердив своє бажання сприяти на фінансовому і банківському рівні боротьбі з наркобізнесом, організованою злочинністю, шахрайствами з податками, порушеннями митних правил. У Франції також розглядається питання поширення поняття “брудних” грошей на кошти від діяльності міжнародних злочинних організацій.

Директивою Європейського Союзу від 19 червня 1991 р. визначено, що вимоги з ідентифікації клієнтів поширюються також на будь-які операції на суми, що перевищують встановлену законодавством певної країни межу. Зазначимо, що в міжнародній практиці обмеження встановлюється в середньому від суми в 10 тисяч доларів США [1, с. 54-86].

Варто зазначити, що аналіз історіографічних та наукотворчих засад свідчить про те, що співробітництво держав, у тому числі і України, у зазначеній сфері розвивається на трьох рівнях: двосторонньому, регіональному, універсальному [2, с. 250].

З вище наведеного вбачається, що значна кількість країн дбає про стабільність своєї економіки та економічну безпеку. Постійно шукають нові механізми запобігання відмиванню коштів, удосконалюють кримінальне законодавство щодо кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у банківській сфері.

Що стосується України, обов'язковому фінансовому моніторингу підлягають фінансові операції, сума яких дорівнює чи перевищує 150 тисяч гривень та які мають одну або більше ознак, визначених Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом”. Крім того, згідно із Законом України “Про банки і банківську діяльність” українські банки зобов'язані ідентифікувати клієнтів, що здійснюють операції з готівкою без відкриття рахунку на суму, що перевищує еквівалент 150 тисяч гривень. В Україні відповідальність за легалізацію (відмиван-

ня) доходів, одержаних злочинним шляхом, передбачена Кримінальним Кодексом України та карається позбавленням волі на строк від 3 до 15 років з конфіскацією майна, застосуванням додаткових санкцій тощо. Таким чином, в Україні відповідальність за легалізацію злочинних коштів та неповідомлення або незаконне розголошення інформації про осіб, що здійснюють сумнівні фінансові операції, є однією із найбільших [3, с. 164-169].

Варто зазначити, що у провідних країнах створені спеціальні організації, що займаються питаннями злочинності у банківській сфері. У США це – Департамент з посилення боротьби з фінансовими злочинами, що створений при Міністерстві фінансів США; у Канаді – Центр аналізу фінансових операцій, у Японії – Японський офіс фінансової розвідки, у Греції – Спеціальний комітет з боротьби з відмиванням грошей, в Аргентині – Комітет з фінансової інформації, у Бразилії – Рада з контролю за фінансовою діяльністю. У Мексиці існують дві спеціальні організації – Генеральний директорат для розслідування трансакцій і Агентство з боротьби з відмиванням грошей. Проблемою відмивання коштів у фінансових установах Бельгії займається створений при Міністерстві фінансів і юстиції Сектор обробки фінансової інформації, який аналізує підозрілі операції, а також повідомлення поліцейських, митних та інших державних органів, а у разі необхідності перевірки інформації призупиняє підозрілі операції [3, с. 164-169].

Варто зауважити, що законодавча політика України щодо запобігання злочинності у банківській сфері тісно пов'язана з антикорупційною політикою яка передбачає впровадження антикорупційних механізмів у банківській діяльності [4, с. 18].

Висновки

Злочинність у банківській сфері є складним економічно-правовим явищем, яке не має кордонів, оскільки на сьогодні банківська система не має кордонів. Проте світова спільнота вже встигла продемонструвати серйозність своїх намірів активно протидіяти злочинності в банківській сфері. Віденська конвенція ООН ще у 1988 році дала

значний перелік визначень окремих термінів, що відносяться до зазначеної злочинної діяльності, а 1989 році на зустрічі країн великої сімки було створено Групу (29 країн учасниць) з розробки спеціальних механізмів запобігання відмиванню коштів – FATF – Financial Action Task Force. Україна, на жаль, не отримала запрошення до цієї групи. Відтак, на сьогодні на нашу державу покладається обов'язок удосконалити заходи запобігання злочинності в банківській сфері, що наразі ускладнюється воєнною агресією РФ.

Література

1. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / З. С. Варналій, А. Я. Гончарук, Я. А. Жаліло ; [та ін.] ; за ред.: З. С. Варналій . – К. : Нац. ін-т стратегічних досліджень , 2006 . 575 с.

2. Кримінологічні засади участі України у міжнародній системі запобігання злочинності: монографія/ Топчій В.В., Дідківська Г.В., Нікітін Ю.В., та ін.- Вінниця, ТОВ «ТВОРИ», 2021, 376 с.

3. Коломієць І. В. Державний фінансовий моніторинг в Україні : сучасний стан і шляхи вдосконалення. *Форум права*. 2010. № 11. С. 164-169.

4. Законодавче забезпечення протидії корупції: навчальний посібник: / О.Ю. Бузол, та ін.; за заг. ред. В.В. Топчія. Вінниця: ТВОРИ, 2021. 216 с.

CERTAIN ASPECTS OF CRIME PREVENTION IN THE BANKING SECTOR: INTERNATIONAL EXPERIENCE

This article mentions shows that a significant number of countries care about the stability of their economies and economic security. They are constantly looking for new mechanisms to prevent money laundering, improving criminal

legislation on criminal liability for criminal offenses in the banking sector.

Attention is drawn to the fact that in Ukraine as well, financial transactions whose sum equals or exceeds 150 thousand hryvnias and which have one or more features defined by the Law of Ukraine «On prevention and countermeasures against legalization (laundering) of income received» are subject to mandatory financial monitoring criminally». In addition, according to the Law of Ukraine «On Banks and Banking Activity», Ukrainian banks are obliged to identify customers who carry out cash transactions without opening an account for an amount exceeding the equivalent of 150 thousand hryvnias. It is noted that in Ukraine, responsibility for the legalization (laundering) of proceeds obtained through crime is stipulated by the Criminal Code of Ukraine and is punishable by imprisonment for a term of 3 to 15 years with confiscation of property, the application of additional sanctions. It is also noted that in Ukraine, responsibility for the legalization of criminal funds and non-reporting or illegal disclosure of information about persons carrying out dubious financial transactions is one of the largest. The article concludes that crime in the banking sphere is a complex economic and legal phenomenon that has no borders, as today the banking system is involved in international activities. However, world society has already managed to demonstrate the seriousness of its intentions to actively combat crime in the banking sector. Therefore, today, our state is entrusted with the obligation to improve measures to prevent crime in the banking sector, which is currently complicated by the military aggression of the Russian Federation.

Keywords. Crime, criminal offense, prevention, counteraction, crime in the banking sphere, economic security, criminal liability, criminal person, international crime, international crime prevention mechanisms.